

ДУДНІК АННА, студентка V курсу
Інституту педагогічної освіти
Миколаївського національного
університету ім. В. Сухомлинського

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У XIX ст. Українські землі були поділені між двома імперськими державами – Австро-Угорщиною та Росією. Саме тоді була висунута й обгрунтована ідея соборності України, над якою почало працювати не одне покоління дослідників, культурологів.

XIX ст. породило цілу плеяду великих, відомих і значних педагогів, діячів освіти, мислителів. Їх досить легко ранжувати, класифікувати, бо саме в цьому столітті відбувається як формування української нації в сучасному розумінні, так і модерної педагогічної думки [4].

Серед прогресивних українських педагогів XIX ст., великий український поет, художник, мислитель, відомий усьому світові як визначний гуманіст. Тарас Григорович Шевченко (1814-1861) не був професійним педагогом. Проте, у своїх творах він висловив дуже цінні думки з питань освіти і виховання дітей, чимало з яких не втратили актуальності, коли народжується народознавство і народна педагогіка. Не залишив якихось праць з педагогіки, але його геніальні поетичні й прозові твори насичені проблемами навчання і виховання, вони несуть молоді виховний потенціал, спрямований на плекання національної свідомості, патріотизму, духовного збагачення особистості; його бентежить духовна байдужість, змирення з рабським станом свого народу [1].

Уся творчість Т. Шевченка пронизана ідеєю незалежності України, любові до неї, відданості своєму народу, злагоди в суспільстві.

Сенсом його життя було служіння рідному народу, Батьківщині. Своім геніальним талантом він намагався виховати і в читачів такої самої сили почуття любові й відданості.

Т.Г. Шевченко розвінчує політику царизму, який дбав не про освіту, а про затемнення народу. Робилося це тим, що шкіл було дуже мало, більша частина дітей не охоплювалася навчанням. А ті діти, яким випала доля навчатися, набували примітивних знань, бо вчилися

здебільшого у церковно-приходських школах малограмотними дячками.

Шевченка як громадянина і патріота не могли не хвилювати проблеми української школи. Т.Г. Шевченко добре знав, в якому становищі перебувала народна освіта. У низці поетичних творів («Наймичка», «І мертвим, і живим...»), повістях «Близнець», «Княгиня», «Щоденнику» та ін.) він започаткував педагогічні ідеї, які значно вплинули на формування педагогічної думки в Україні.

Поет вказує, що шлях національного відродження пролягає через усвідомлення своєї історії, національної гідності [2].

Визначальну роль у вихованні патріотизму, любові до рідного народу, формування самосвідомості, на думку Т. Шевченка, має рідна мова. Вона є невмирущим виразником народних ідеалів, духовного збагачення.

Ставши охоронцем рідної мови, Т.Г. Шевченко закликав зрозуміти, пізнати таїни рідної мови, бо людина без любові до материнської мови не може бути вірною ні своєму народові, ні державі.

Поруч з правдивою історією свого народу, рідною мовою, які мають займати провідне місце в рідній школі, поет високо цінить народну пісню. На народній пісні зріс геній Т.Г. Шевченка. Пісня для нього була невмирущим джерелом духовності народу, його історією, долею.

Тарас Шевченко часто критикував недоліки навчання й виховання в різних навчальних закладах царської Росії. У повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали» він підкреслював, що «освіта повинна збагачувати, а не обкрадати серце людське».

Він прагнув швидше «перешкодити школу», побудувати навчально-виховний процес на нових засадах, мрів про народну школу, яка б давала міцні знання, сприяла розумовому й фізичному розитку дитини, а вчитель був би добрим наставником.

Великий Кобзар був упевнений, що навчання та виховання дітей має спиратись на рідну материнську мову, народні традиції, фольклор, на досягнення прогресивної демократичної педагогіки.

Питання освіти і виховання посідають чільне місце і в щоденнику Тараса Шевченка, де він висловлював свої зауваження, зокрема щодо естетичного виховання. Так, про Нижегородський інститут шляхетних дівчат занотував: «Усе це погано, але ось що

огидно. У залах інституту, крім лав та грізного зображення самодержця, жодної картинки, жодної гравюри. Де ж естетичне виховання жінки?».

Визначаючи мету освіти, Т.Г. Шевченко зазначав: «Зі школи має виходити освідчена, пряма і сердечна людина, яка добре розуміє і глибоко співчуває всьому людському, любить свою Батьківщину».

Насамперед, просвітителю обстоював право свого поневоленого народу на рідну школу, яка є засобом полішення життя народу, його пробудження й усвідомлення життя рабського стану. Народна школа, на думку Т.Г. Шевченка, має бути доступною для всіх дітей. У ній діти мають одержувати глибокі знання, всебічно розвиватися. Рідна школа має задовольняти потреби свого народу і діяти на засадах народності. Велику роль у народній школі поет надає особі вчителя, справу якого вважає найвищою мірою благородною і серйозною. Народний учитель самовіддано служить людям, своїй батьківщині.

З глибокою симпатією поет пише про виховання дітей у сім'ях трудівників, де між усіма членами сім'ї відчувається сімейна близькість та взаєморозуміння. Він говорить про селянські вдівські сім'ї, де, незважаючи на бідність, зберігаються гарні відносини. [3].

Усвідомлюючи, що сімейне виховання має доповнюватися суспільним, щоб виростило покоління, не відірване від загального життя громади, Т.Шевченко все ж дуже високо цінував саме родинне, причому надавав особливо значення матері. Поет глибоко знав, як із благовінням оспівується у фольклорі жінка – мати («На сонці тепло, а біля матері добре», «Немає у світі такого краму, щоб купити маму» тощо).

Коли поет говорить про святі материнські почуття, про любов дітей до батьків, до матері, його слово набуває надзвичайної сили. Нічого в світі немає милішого, ніж любов до матері: «слово «мамо» - великеє найкращеє слово».

Змальовуючи образ матері, її відданість дітям, силу її любові, Тарас Шевченко підводить до думки, що мати – це перша природна вихователька своєї дитини.

Під суспільним вихованням Тарас Шевченко визначає свій ідеал виховання особистості. Це людина з багатогранними знаннями і високими моральними рисами, чесна, працьовита, добра, з почуттям гідності та громадянськості, яка здатна застосувати свої знання в житті.

В останні роки свого життя Т. Шевченко намагався бути корисним рідній школі. Він радісно зустрів звістку про відкриття в Україні недільних шкіл і для них написав «Букварь южно-русській» (Спб., 1861), який займав одне з провідних місць в історії освіти і культури України. «Буквар южно-русській» має такі розділи: азбуки, склади, цифри, лічба, текстовий матеріал, на якому вчать читати. У букварі були і фольклорні твори: приказки та прислів'я, народні думи, на яких Т.Г. Шевченко прагнув сформувати юні душі майбутніх освічених співвітчизників. [2].

Тому, можна сказати, що вся педагогічна спадщина Тараса Шевченка була адресована повністю українському народу.

Велике виховне значення Шевченкових творів –невичерпне джерело виховних нових національно свідомих поколінь української молоді.

Список використаних джерел:

1. Артемова, Л.В. Історія педагогіки України [Текст]: Підручник / В.Л. Артемова. - К.: Либідь, 2006. - 424 с.
2. Любар, О.О. Історія української школи і педагогіки [Текст]: навч. посіб. / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко. – К.: Знання, 2006. – 447 с.
3. Місіяшенко, В.А. Історія педагогіки України в особах [Текст]: Навч. посіб. / В.А.Місіяшенко, О.І. Курок, Л.В. Задорожна. – Суми: ВТД «Університецька книга», 2005. – 266 с.
4. Сухомлинська, О.В. Українська педагогіка в персоналіях [Текст]: навч. посіб. / О.В. Сухомлинська. – К.: Либідь, 2005.- 624 с.